

ומה שאמרו 'כי תניא ההיא דפירש' היינו שפירש מגוף האדם לכלי או לככר, שאז יש לאסור, אבל כשלא פירש מעל גבי בשרו מותר. וכן משמע מרש"י שכל שעדיין הוא על בשרו, אין זה בכלל 'פירש' ומשמע שמותר (וזה להפך מה שכתב בספר 'אמרי דב').

ואם ננקוט כן, שבאופן הניכר שאין חשש החלפה בדם בהמה ועוף – מותר, יש לעיין באדם הנוגש מדבר מאכל, ורושם דם שבשניו ניכר על המאכל; האם כיון שניכר הדבר שבא הדם משניו, אין כאן חשש איחולופי בדם בהמה, או שמא כיון שמכל מקום פירש ממנו, לא חילקו חכמים בגזרתם והרי זה כדין 'דם שעל גבי ככר'.

ואפשר שלפרש"י כאן שאין זה בגדר 'איסור' אלא 'מצות פרוש' גרידא, אין אומרים בזה 'לא פלוג רבנן' ומותר. ואולם לדעת התוס' הוא איסור כשאר איסורין דרבנן. וכן מוכח ברמב"ם וברש"י בכתובות ס' (כמוש"כ בלקוטי הלכות. ובלח"מ נסתפק בדעת הרמב"ם).

עוד אפשר לצדד שברושם בלבד ללא ממשות לא אסרו כלל. וכשם שכתבו הפוסקים (הובא רמ"א יו"ד סוס"י טו) שדם אדם ודם דגים, לפי שאינם אסורים מדינא אין אסורים תערובתם אפילו כשאין רוב כנגדם (פמ"ג), הרי שהקילו יותר בזה משאר איסורים דרבנן.

אמנם, ברמב"ם משמע שגם בכגון זה אסור, שכך פירש (הל' מאכלות אסורות ו, ב) דין דם שעל גבי הככר: 'הרי שנשך בפת ומצא עליה דם, גורר את הדם ואחר כך אוכל, שהרי פירש' – מסתימת הדברים משמע שמדבר גם באופן הנזכר, שניכר שהדם בא על הככר ע"י נשיכתו.

אך נראה שהרמב"ם לפי שיטתו שמתיר דם דגים טהורים אף ללא הכר (כנזכר לעיל), ואעפ"כ אסרו חכמים דם האדם, הרי שהחמירו בדם האדם יותר מדם הדגים [והרי דינו כדין דם דגים טמאים. גם בשר האדם אסור מהתורה לדעת הרמב"ם], אלא שכשאר חכמים לא אסרו דם שבשניו, אבל בכל שאר אופנים אסור אפילו כשניכר שהוא דם אדם [וכדין דם דגים טמאים שאסור אפילו כשיש שם קשקשים]. אבל לדין שדם דגים מותר רק כשיש בו הכר קשקשים, יש להשוות דין דם אדם לדם דגים, להתיר במקום היכר, וכנ"ל.

ויש להעיר שגם רש"י והר"ן בכתובות (ס) כתבו כדברי הרמב"ם, שנשך פת ומצא עליה דם. ובזה מובן מה שכתבו שם שהתירו דם שבשניו לפי שאין מי שרואהו, ולא כתבו משום שאין שייך שם חשש 'איחולופי' – מדוקדק כנ"ל, שדם האדם אסור אפילו במקום הכר, ולא התירו אלא כשהוא בפיו. ודלא כדמשמע בתוס' וברשב"א והגר"א הנ"ל.

ולפי האמור יתכן שלהרמב"ם והר"ן אסור למצוץ דם שבאצבע (וכ"כ במנחת יעקב סוף כלל סב בדעת רש"י בכתובות), מאידך אפשר שאין זה בכלל 'פירש' ומותר, וכפי שצדד בהפלאה בכתובות. וע' בספר דרכי תשובה (סו ס"ק טז) שהביא דעות האחרונים בדבר, ויש שתלו זאת במחלוקת רש"י ותוס' (והסיק מהכנסת-הגדולה שלמצוץ ולפלוט ודאי מותר).

דף כב

'אוציא את החלב שאין שוה בכל ולא אוציא הדם ששוה בכל...' תימה, למה סלקא דעתך לאסור דם אדם מן התורה, והלא אין לך להביאו מדם בהמה ועוף, שהרי נתמעט לעיל דם מהלכי שתיים מ'כלל ופרט וכלל'. אכן בשיטה מקובצת (ו) הביא גרסת התורת-כהנים 'אוציא הבשר ולא אוציא החלב'.

ובאר הר"ן (בכתובות ס) על פי שיטת הרמב"ם (מאכלות אסורות ב, ג) שבשר אדם אסור באכילה מן התורה באיסור 'עשה' (זאת החיה אשר תאכלו – הא חוץ מהם לא תאכלו, ולא הבא מכלל עשה – עשה), הלכך הוה אמינא אעפ"י שנתמעט הדם מאזהרת 'דם', יהא בו איסור 'עשה' כבשר האדם, כדין דבר היוצא מן הטמא [וכעין דם שרצים, שנתמעט מאיסור 'דם' אבל יש בו איסור 'שרץ'. וכן דם דגים טמאים אסור]. (כשיטת הרמב"ם פסק הסמ"ג (לאוין קכו קלב). וכן נקט הרב המגיד לעיקר. וכן נקט להלכה הרמ"א (יו"ד עט, א), שבשר

אדם אסור באכילה מהתורה באיסור 'עשה'. ושיטת הרא"ה שאסור ב'לאו' (וגרס בתורת כהנים הנ"ל כברייתא דידן, ולא נתמעט בשר אדם). ואולם שיטת הרמב"ן (בכתובות שם ובפירושו התורה ויקרא יא,ג) והראב"ד (מאכ"א ג,ד) שאין איסור תורה בבשר אדם שפרש בחייו (לאפוקי מת שאסור בהנאה). וכתב הרמב"ן להכריח כן, שאילו היה אסור היה בדין שגם דמו וחלבו ייאסרו, כדין דבר היוצא מן הטמא. אולם כאמור, הר"ן דחה הכרח זה, דאדרבה כיון שבשר אדם אסור מן התורה לכך הוצרכו למעט דם וחלב במיעוט מיוחד, שלא לאסרם משום 'וצא מן הטמא'.

והנה רש"י מפרש 'דם שוה בכל' – שאיסורו נהג בטמאים ובטהורים. ובפירושו רבנו גרשום (וכ"ה בשטמ"ק כתובות בשם רבנו אליקים – והוא פ"ר ר"ג שלפנינו) כתב: שהדם נמצא בזכרים ובנקבות, שלא כחלב שאינו בזכרים. ויש לשאול מה חומרה היא זו בכך שהדם נמצא בכל והחלב אינו נמצא בכל, שלכן אין ללמוד התר דם מהתר חלב. ואינו דומה לכל מקום שמשתמשים בחומרה זו – כי אמנם כשיש שני איסורים אחד כוללני יותר ואחד פחות, אין ללמוד זה מזה, אבל כשאתה דן על עצם האיסור אם הוא קיים, הלא כיון שמצאנו התר בחלב מדוע נחלק דם מחלב בגלל שהוא מצוי יותר ממנו? אמנם לפי האמור, שהנידון כאן הוא משום איסור בשר אדם, לכן אפשר לחלק ולומר שהחלב כיון שאינו קיים בכל, לכן חידשה תורה שאין דינו כדין הבשר, אבל דם שהוא 'נפש כל בשר' אפשר שדינו כדין הבשר עצמו, לכך צריך התר נוסף על דם. והתוס' (בכתובות ס) צדדו לומר שתנא דברייתא זו חולק על התנא דלעיל וסובר שאין למעט איסור דם מלעוף ולבהמה (וע' מצפה איתן בבאור מחלוקתם).

'לא שנו אלא בלב עוף הואיל ואין בו כזית...' – ומה שאמרו 'אינו עובר עליו' כלומר לענין חיוב, אבל לענין איסור – הלא גם חצי שיעור אסור מן התורה (עפ"י גמרא ורש"י בחולין קט). ומיושב ביותר לפי דעת האומרים שחצי שיעור שם איסור כללי הוא שנתרבה מ'כל חלב' (כבפ"ח דיומא), ואין בו משום האיסור הפרטי, ו'אינו עובר עליו' כלומר משום האיסור המסוים של דם. ויש מי שכתב שרב סובר חצי שיעור מותר מן התורה, ומובן לשון 'אינו עובר עליו' כפשוטו (עפ"י שו"ת כתב סופר י"ד לג).

ויש שכתבו שאעפ"י שחצי שיעור אסור מן התורה, זהו בחצי שיעור מתוך שיעור שלם, אבל כאן שאין כזית שלם ככולו – לא. והאחרונים פקפקו בחידוש זה (ע' בשו"ת דובב מישרים ח"א קיא).

ואם תאמר מה משמיענו, הלא ודאי שאין חייבים על פחות מכזית? אפשר שמשמיענו שלעולם אין דם בלב העוף כזית, שכך קיבל בקבלה. ונפקא מינה כשלא ראה כמה היה הדם. ולשיטת הר"ף והרא"ש (פ"ח דחולין) והרמב"ם (מאכלות אסורות ו. והיתה להם גירסה אחרת בגמרא, דלא כרש"י ורבנו גרשום והערוך), שיש בלב דם הכנוס בו תמיד, והוא בכרת, ויש גם דם שמתכנס בו בשעת שחיטה והוא בלאו ולא בכרת – מיושב יותר, כיון שיש בלב שני מיני דמים מעורבים, ומשמיענו שהדם הכנוס בו מצד עצמו אין בו כזית, ואפילו יימצא בו כמה כזיתים – כי זהו הכנוס בו מן האברים (שפת אמת). החת"ס (חולין קט). וריעב"ן (כאן) כתבו שאפילו בעופות גדולים [שלבם יותר מכזית], קים להו לחז"ל שאין בהם כזית דם של עצמם.

'אמר רבי טרפון: מה לזה מביא שתי אשמות אלא מביא מעילה וחומשה ויביא אשם בשני סלעים...'
אמר רבי עקיבא: נראין דבריו במעילה מעוטה... מודה רבי עקיבא במעילה מעוטה. נראה [שלא כפי רשימת הלשון הפשוטה] שרבי טרפון מחייב מן הדין להביא אשם אחד ולהתנות, ולא עצה טובה בלבד – שהרי משמע שגם במעילה מרובה אמר רבי טרפון להביא אשם עם מעילתו ולהתנות, והלא נמצא מפסיד ממון רב – אלא ודאי חיוב מן הדין הוא.

ולרבי עקיבא, במעילה מרובה יביא אשם תלוי, ואם יוודע לו אחר כך, יביא אשם מעילות עם קרן וחומש. ואי אפשר לו להביא אתה אשם ולהתנות, ולכשיוודע יביא אז את מעילתו – שהרי אמרו (בב"ק קיא.), המביא אשמו עד שלא הביא מעילתו לא יצא (תוס' שבת עא.).

השפת-אמת העיר מה טעם יש לחייבו מספק להביא את מעילתו, מדוע לא יביא אשם תלוי להגן מן היסורים, ולכשיוודע לו יביא אשם ודאי. וצידד לפרש שרבי טרפון עצמו סובר שאין אשם תלוי במעילה, ולכן מחייב מן הדין להביא אשם מעילות ולהתנות, כדי להגן מן היסורים [ושאמר 'מה לזה מביא שתי אשמות' – לדבריו דר' עקיבא אמר, שגם אם יש בו אשם תלוי, הלא יכול להביא אחד ולהתנות]. וכתב שם שמהתוס' אין נראה כן. ולא ידעתי מדוע א"א לפרש כן בדברי התוס'. והרי הדבר מוכרח מצד עצמו, כי הרי לפי האמת לר' טרפון אין אשם תלוי בא במעילה לעולם, ועל כרחק ר"ט אינו דורש המקראות כרבי עקיבא אלא כחכמים הפוטרם, ולכן מחייב להביא אשם ולהתנות.

עוד בבאור סברת ר' טרפון – ע' בשו"ת מרחשת (ח"א יג, ג), ובאבי עזרי (הל' תשובה א, א, מהרמ"צ ב) וביד כהן כאן. (תורף דבריהם, שסובר ר' טרפון שאשם-תלוי דמעילה היהו כאשם ודאי לענין זה שאין מתכפר לו ללא תשלומי מעילתו). וע"ע בסמוך.

– מבואר במשנה שבספק-מעילה אין חיוב תשלומים. וכן פסק הרמב"ם (מעילה ה, ה). וכבר עמד על כך הרש"ש, הלא אפילו בספק-צדקה יש אומרים שדינו לחומרא, ומדוע לא נחמיר בספק-הקדש. ותירץ שהקדש שונה, שהרי פטרה תורה אפילו את המזיק להקדש (כב"ק ז), אלא שחידשה תורה חיוב תשלומין במועל מן ההקדש, הלכך לא נתחדש אלא בודאי ולא בספק.

והגר"ש שקאפ ז"ל (בשערי ישר ג, כג) הוכיח מכאן שתשלומי הקדש, אפילו בקדושת הגוף, תורת ממון עליהם ולא תורת איסור, לפי שאינם באים ככפרה על האיסור אלא כתשלומים ממוניים. הלכך אין הנידון דומה ל'ספק כפרה' שהולכים בו לחומרא [כגון להביא חטאת העוף הבאה על הספק, וכמו שכתבו התוס' בכמה מקומות שספק כפרה – לחומרא. עתוס' כתובות ל. וע"ע בגדרי הדברים בקהלות יעקב פסחים כ]. (לכאורה היה אפשר לפרש סברת ר' טרפון שמביא האשם ומעילתו ומתנה, אפילו במעילה מרובה – כי לדעתו ספק מעילה לחומרא, הלכך בכל אופן חייב תשלומין, וממילא ודאי יפה לו להביא אשם אחד ולהתנות ולא להביא שנים).

(ע"ב) זרבי עקיבא סבר אין היקש למחצה, מכלל דרבנן סברי יש היקש למחצה...! לגרסה זו מבואר שבכלל 'אין הקש למחצה' נאמר שיש להקיש ולהשוות שני הדברים זה לזה מכל צד, כלומר שכל אחד מהמוקשים למד מחברו ומלמד לחברו, ואין ללמוד רק לכיוון אחד. וכן גרס רבנו גרשום (וכ"כ בספר הליכות עולם ד, ב). וכן במהרש"א פסחים סב: ד"ה פסולו. וע' גם בר"ן נדרים ג: ד"ה אמר מר; תוס' תמורה ה. ד"ה מיתבי. וכ"כ כמה ראשונים לענין 'אין גזרה שוה למחצה' – ערשב"ם ב"ב קכ: תוס' קדושין לו. ונזיר מח. פירוש הרא"ש נדרים עת.).

ואולם רש"י כתב שאין גורסים זאת, שאין זה 'היקש למחצה'. וכנראה טעמו שניתן ללמוד דבר אחד מדבר אחר בלא שנלמד מן הלמד למלמד. ומה שאמרו בכל מקום 'אין הקש למחצה' ענינו שכשמקשים דבר אחד לדבר אחר, עלינו להקישו לכל דיניו ולא לדינים מסוימים בלבד (וכ"כ בספר יד מלאכי ל. ובשו"ת חות יאיר רג. והצל"ח בפסחים כח: צדד בדבר. וע"ע בספר אהל משה (לגר"מ וינברג מואלברום. סי' ה דף יג:)) שהשיג על הצל"ח ויצא לחלק בין הקש המפרש את הסתום להקש הבא להוציא מהמשמעות הפשוטה. וע"ע דבר שמואל פסחים כח: סב:).

'הוה אמינא... אימא לא יהא ספיקו חמור מודאו, מה ודאו חטאת בת דנקא אף ספיקו אשם בר דנקא...' – קמשמע לן שאכן ספקו חמור, שצריך להביא אשם תלוי בכסף שקלים ואילו חטאת אין צריך. וכתב הרמב"ן (ויקרא ה, טו) טעם לדבר:

'וטעם אשם תלוי – מפני שבעליו סבור שאין עליו עונש, כי לא נודע שחטא, מפני זה החמיר עליו הכתוב בספקו יותר מודאו, והצריכו איל בכסף שקלים, ואילו נודע חטאו היה מביא חטאת בת דנקא. וקראו 'אשם' – לאמר שהוא בשני סלעים כאשמות החמורים, לרמוז לו שאם היה נקל בעיניו ולא יביא כפרתו – שמם יהיה בעונו, וזה טעם 'אשם הוא, אשום אשם לה' (פסוק יט) – יאמר, כי הקרבן הזה אף על פי שהוא בא על הספק – אשם הוא, כי אשום אשם לה' היודע כל תעלומות, ואם אולי חטא לו יענישנו...!'

וכן כתב רבנו יונה ריש ברכות, שהחוטא בודאי ישים לבו לשוב בתשובה, אבל המסופק אם חטא לא ישים על לבו להתחרט ולשוב ולכן החמירה בו התורה יותר. ומובא בשל"ה ראש השנה קמב; יומא קכא. ע"ש. וכן ברמ"א או"ח סוס"י תרג. וע"ע אבות דר' נתן ל; צדקת הצדיק (לר"צ הכהן) קכב; 'חכמה ומוסר' (לרש"ז זיו, מקלם. ח"ב שלח); 'דעת חכמה ומוסר' (לרבי ירוחם ליבוביץ, ממיר. ח"א קכו וח"ג סו. וע"ע במה שהעיר בספר יד כהן להלן כה: על התוס' שם). וכבר כתב הרמב"ם ז"ל (בסוף הלכות תמורה. וע"ע בסוף הל' מקוואות) שאף על פי שכל חוקי התורה גזירות הם, [ובכלל החוקים הם הקרבנות כולן, כמו שכתב הרמב"ם בסוף הלכות מעילה] – ראוי להתבונן בהם, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם – תן לו טעם.

'אמר רבא: מדברי שניהם נלמד אשם ודאי לא בעי ידיעה (לכתחלה) [בתחילה] – אבל לבסוף צריך ידיעה, שהרי אין אשם-ודאי בא במקום ספק, הלכך מתנה ואומר שיהא עולה לו לאשם-ודאי רק אם יודע לו לבסוף, אבל אם לא יודע לו – הרי זה אשם תלוי (פשוט). מפירוש הרמב"ם למשנה משמע שאין צריך שיאמר זאת, אלא ממילא הוא, אם לבסוף לא נודע לו – הרי זה אשם תלוי. (ורש"י בשבת עא:) (כתב תנאי באמירה).

הרמב"ם פסק שאשם צריך ידיעה בתחילה, כחטאת. ובארו המפרשים (ע' שטמ"ק כאן; ראשונים – שבת עא. וע"ש מהרש"ל ומהרש"א ובהגר"א) לפי שהלכה כר' יוסי דלהלן, המצריך ידיעה אף באשם. וכבר העירו על דברי המגן-אברהם (א,יא) שכתב שבאמירת פרשת הקרבנות אין לומר 'יהי רצון... אם נתחייבתי חטאת...! שהרי חטאת צריכה ידיעה ודאי. ואילו באשם יכול להתנות כן – והלא הרמב"ם פסק שגם האשם צריך ידיעה כחטאת. וע"ע בכללות הענין ובמסתעף, בספר ברכת מרדכי ח"א א-ב.

*

נשאל רבינו (- הגר"י קניבסקי זצ"ל) אודות בני תורה שאין להם פנאי לומר בכל יום פסוקי התמיד ופרק 'איזהו מקומן', האם יש להם להקל בזה (התוס') כתבו בטעם אמירתן כדי שהאדם ישלש שנותיו במקרא במשנה ובגמרא, והוסיפו בשם רבנו תם שהתלמוד הבבלי בלול משלשתם)? והשיב, שכבר כתב ר"י בחדושו דמשום טירדא יש להקל (עיין ר"מ פ"א מהל' ת"ת הי"א; שו"ע הגר"ז (יא,ט); דברי חמודות ברכות פ"ט אות פד) לתלמיד חכם, כיון שהבבלי בלול משלשתם, אבל פרשת הקרבנות יתכן שמדינא אדם שעבר עבירה חייב לאמרן, כיון דאמרין בגמ' בסוף מנחות (וכ"ה בויק"ר פ' צו) דהעוסק בפרשת חטאת כאילו הקריב חטאת, ועולה מכפרת על הרהורי עבירה. ואמר שהגרעק"א הקפיד מאד שהבעלי-בתיים בקהילתו יאמרו פרשת הקרבנות. והוסיף: דודאי הוא, שכשיבנה המקדש במהרה, יצטרכו להביא הקרבנות אף אם אמרו בינתיים פרשת הקרבנות. וראיה מר' ישמעאל שכתב בפנקסו שעליו להביא חטאת לכשיבנה המקדש, ולא סגי ליה באמירת הפרשה. אבל מכל מקום בזמן הזה חייב לומר פרשת הקרבן.

ובענין הנוסח 'אם נתחייבתי חטאת' – הטור (או"ח סימן מ) כתב שבחטאת לא יאמר 'יהי רצון כאילו הקרבתי חטאת', שהרי אינה באה בנדבה. והב"ח כתב שיכול לומר שאם נתחייבתי חטאת כאילו הקרבתי. ותמה עליו המגן-אברהם, שהרי קיימא לן שחטאת בעי ידיעה בתחילה? ואמר רבינו: דהנה יש לחקור בגדר הדין דחטאת בעי ידיעה, אם זהו דין בהקרבת הקרבן או שזהו דין בחיובי הגברא? וכבר האריך בזה רבינו בקהלות יעקב שבת וכריתות. ומזהב"ח משמע שהבין שזהו דין בקרבן, שצריך שיוקבע בקרבן בבירור שחייב חטאת, ואם כן היכן שאינו מביא קרבן שפיר יכול לעשות תנאי. אמנם הטור סובר שזהו דין על הגברא, ולכן אין זה מועיל גם באמירת פרשת הקרבנות' (מתוך ספר 'תולדות יעקב', עמ' רצט).

דף כג

'שניהם מביאים חטאת אחת' – ואי אפשר להם לסמוך על הקרבן, שהרי אחד מהם סומך שלא לצורך ונמצא עובד בקדשים. ותקנו חכמים להביא קרבן ללא סמיכה, כדי לפטרם מחיוב קרבן (עפ"י תוס' זבחים עה ד"ה האי. וע"ע תוס' מנחות סג: תו"י לעיל ז:).

בספר חדושים ובאורים (ב,ג) כתב שמצד הדין מודה ר' שמעון שכל אחד מביא אשם תלוי, אלא שאפשר לשניהם להביא חטאת אחת. ואולי גם ראוי לעשות כן.

ולדבריו אלו לכאורה אין מובן מה ראו חכמים על ככה, להפקיע מצות סמיכה משום חסכון ממון. ומוזה משמע לכאורה שחייב הוא מצד עיקר הדין להביא כפרה גמורה, דהיינו חטאת או אשם ולא להביא קרבן שאינו אלא תולה. או משום שאין להרבות בקרבנות אשם-תלוי שלא לצורך, משום לתא דחולין בעזרה.

ושמא לפי שיטתו יש מקום לומר שכל אחד מהם סומך, ש"ל שהסמיכה היא מצוה על הגברא ולא (רק) בחפצא, ועל כן גם כשהקרבן הוא אחד, הרי על כל אחד מהם מוטל חיוב הבאת קרבן (אשם תלוי) להתכפר, אלא שכל אחד יוצא ידי חובתו בחטאת עם התנאה, הלכך יש לומר שיכול לסמוך משום חובת כפרתו הפרטית. וצ"ע.

'חתיכת חלב וחתיכת קודש, אכל אחת מהן ואינו יודע איזה מהן אכל – מביא אשם תלוי'. לכאורה דין זה אינו כפי שיטת ר' יהודה (לעיל יט:): בדעת ר' יהושע, שכל שחטא ודאי ואינו יודע במה חטא, כגון חלב ונותר לפניו ושגג באחד מהם – אינו מביא אשם תלוי.

ואולם הרמב"ם, הגם שפסק כר' יהודה (שגגות ב,ג,ה,ה), פסק (ט,יג) 'חתיכה של חלב וחתיכה של הקדש, אכל אחת מהן – מביא אשם תלוי משום חלב'. ועל כרחנו יש לחלק, ששונה כאן כיון שאין חטאת באה על מעילה אלא אשם, הלכך כלפי חטא שחייבו חטאת הלא אינו יודע אם חטא אם לאו. 'ועדיין צריך עיון בזה' (שפת אמת. וכ"כ בתפארת ישראל אות לב, מבין המחבר).

יתכן ודברי הרמב"ם אמורים רק לפי מה שפסק שאין אשם תלוי בא על ספק מעילה, שאו חיוב אשם תלוי בא משום צד אחד בלבד בספק, כבעלמא, ומתקיים בו 'לא הודע חטאתו' [וזהו שדקדק הרמב"ם להדגיש 'מביא אשם תלוי משום חלב'], אבל לר' עקיבא שמחייב אשם תלוי נמצא לפי שני צדדי הספק חטא בחטא שיש בו 'אשם תלוי', והרי אין אשם תלוי מכפר על הודאי, מה תאמר כיון שאינו יודע במה חטא ואי אפשר לחייבו חטאת או אשם, לכן חייב אשם תלוי – הלא אשם תלוי אינו צריך ידיעה במה חטא, נמצא שכלפי חיוב אשם תלוי יש כאן ודאי חטא ושוב אין יכול להתכפר בו.

'אמר ליה: ההיא בגסה'. על דברי רש"י שלכן יש דין מעילה בנותר, אעפ"י שהנותר אסור בהנאה – מפני שאם עלה

שרצים ורמשים אין בהם טומאה חמורה, שאינם מטמאים במשא, ואף במגע אינם מטמאים אדם לטמא בגדים, אבל מטמאים טומאה קלה (בסוג ובמקומות שהם נאכלים, או ע"י מחשבה מיוחדת). וטעונים הכשר כשאר אכלין. ע' חזו"א פרה יג, י. וכן דגים וחגבים אינם מטמאים טומאה חמורה כלל.

פירוט דיני הכשר ומחשבה לטומאת אוכלין בנבלות בהמה ועוף – בבכורות ט-י.

דף כב

לד. א. מה דינו של דם האברים לענין אכילה? ומה דין דם הלב, בעוף ובבהמה?
ב. איזהו דם שהנשמה יוצאה בו שחייבים על אכילתו כרת? ומה דינו של דם התמצית?

א. דם האברים, ובכלל זה דם הטחול ודם הכליות וכו', אין חייבים על אכילתו כרת / קרבן-חטאת, שאינו בכלל דם הנפש, והרי נאמר כי נפש כל בשר דמו הוא כל אכליו יכרת, אבל מוזהרים עליו ב'לא תעשה'.
א. דם האברים שלא פירש ממקומו; רוב הראשונים מתירים אף מדרבנן, ויש אוסרים (ע' רמב"ם ומפרשיו, הל' מאכ"א ו).

ב. יש ראשונים הסוברים שדם הכבד אין בו איסור תורה כלל (עתוס' חולין קי: קיא. וע"ע נוב"י קמא כט; שער אפרים פח).

הוא הדין לדם של הלב – הריהו כדם שאר האברים. אבל דם הנמצא בחלל לב הבהמה, שמקלה לשם בשעה שהנשמה יוצאה, הריהו בכלל דם הנפש ובכרת (עפ"י רש"י ור"ג והערוך). ודוקא בבהמה, אבל לב עוף הואיל ואין בו כזית (ואפילו עופות גדולים, אין בדם הכנוס בלבם כזית. ריעב"ץ) – פטור. לגרסת הרי"ף והרא"ש (בפ"ח דחולין) והרמב"ם (מאכ"א ו), דם הכנוס תמיד בלב – בכרת. ואילו זה המתכנס בו בשעת שחיטה [והוא סמיך ואינו צלול. עפ"י כנסת הגדולה, מובא בפמ"ג עב] – בלאו.

ויש סוברים להפך; דם המתכנס בלב בשעת שחיטה – בכרת, ודם הכנוס בחללו תמיד – בלאו (עפ"י יראים השלם מה; סמ"ג לאוין קלו, וכן הביא במ"מ ו, ג בשם קצת מפרשים).

ב. דם שהנשמה יוצאה בו שחייבים עליו כרת; לדברי ר' יוחנן, הוא הדם המקלה בלבד, ולא השותת לפניו ולאחריו. ולריש לקיש, גם הדם השותת שלפני הקילוח ושלאחריו הריהו בכלל דם הנפש, מלבד הדם השחור היוצא בתחילת ההקזה. וכבר נחלקו תנאים בדבר, רבי אלעזר ורבי שמעון (ובשיטמ"ק גרס: רבי ור"א בר"ש).

הלכך, הקיז דם לבהמה וקיבל דמה בשתי כוסות ושתאן, בראשון מעורב דם קילוח ובשני לא; לר' יוחנן אינו חייב חטאת אלא על הראשונה, ולריש לקיש חייב גם על השניה.

א. כן פרש רש"י. ואילו ר"ג כתב שבשתייהן יש דם קילוח, אלא שבכוס השניה מעורב דם שחור השותת לאחר קילוח, וריו"ח פוטר משום תערובת דם זה. ולרמב"ם יש פירוש אחר – ע' לחם-משנה שגגות ו, ג; הגהות הרד"ל.
ב. מרש"י בחולין (לו). משמע שלריש לקיש דם קילוח אינו דם שהנפש יוצאה בו אלא רק הדם המשחיר לאחר הקילוח. והתוס' שם הקשו עליו מסוגיתנו.
ג. הלכה כרבי יוחנן (ע' רמב"ם הל' מאכלות אסורות ו, ג; שגגות ו, ג ובלחם משנה).

לדברי רבי יהודה, ישנו חיוב כרת גם בדם התמצית (= השותת ע"י מיצוי. והוא דם היוצא לאחר מיתה או סמוך לה (עתוס' כאן ובחולין לו. ור"ן שם; פירוש המשניות כאן) שאינו דם הנפש (כל דם). [ומודה ר' יהודה לענין קדשים, שאינו מכפר על המזבח אלא דם הנפש בלבד].

א. הלכה כחכמים (רמב"ם מאכ"א ו, ג).

ב. לדעת התוס' (כ:), גם בדם שחיטה או נחירה ועיקור, אין חיוב כרת אלא בדם שהנפש יוצאה בו, דהיינו דם קילוח לר' יוחנן.

ואילו דעת הרמב"ם (מאכ"א ו, ג. וכלשונו נקט בספר החינוך קמח) שדם שחיטה ונחירה ועיקור, כיון שהוא בא ממקום שהנפש יוצאה, חייבים עליו גם בשותת. ובספר לקוטי הלכות משמע שלדעת הרמב"ם חייבים אפילו בטיפה המשחרת. ואולם החזו"א (יו"ד ג, כה מכשירין ז, ד) נקט כדבר פשוט שרק מטיפה משחרת ואילך (ונראה שהבין כן בדברי הרמב"ם: 'כל זמן שיש בו אדמומית').

ג. דם הנפש ודם התמצית מצטרפים לשיעור לענין חיוב מלקות, הגם שאין בדם התמצית כרת (עפ"י רלב"ח, בלח"מ מאכ"א ו, ג; מג"ח קמח).

לה. א. האם יש קרבן אשם תלוי במעילה?

ב. מהו המחיר המנימלי של קרבנות האשם לסוגיהם?

ג. האם אשם-ודאי צריך ידיעה של החטא לחלות חיובו והכשרו?

א. רבי עקיבא מחייב אשם תלוי בספק-מעילה (ואם נפש - ו' מוסיף על ענין הראשון וילמד עליון - מעילות - מתחתון - אשם תלוי). וחכמים פוטרים (גזרה שוה מצות - מצות מחטאת, שאין אשם תלוי בא אלא על דבר ששגגתו חטאת קבועה, והמעילה שגגתה באשם ולא בחטאת).

רבי טרפון אומר: בספק מעילות מביא אשם עם תשלומי מעילתו, ומתנה ואומר אם יודע לי מעילתי - זו מעילתי וזה אשמי (אשם ודאי). ואם אשאר בספק - המעות נדבה והאשם אשם-תלוי. ומודה רבי עקיבא במעילה מועטת שיפה לו לעשות כן, אבל במרובה אין יפה לו להביא מאה מנה על הספק, אלא מביא אשם תלוי בלבד ולכשיודע לו יביא אשם ודאי.

א. יש צד לומר שרע"ק עצמו אינו מחלק בין מעילה מרובה למועטת, ולדבריו דר"ט אמר (ע' בספר חדש האביב שבת עא: בבאר דברי רש"י שם).

ב. הלכה כחכמים, שאין אשם תלוי בא על ספק מעילות (רמב"ם שגגות ט, יא).

ב. איל האשם בא לפחות בשתי סלעים, ככתוב באשם מעילות כסף שקלים. ושאר אשמות נלמדים מזאת תורת האשם - תורה אחת לכל האשמות. ויש שלומד בגזרה שוה בערכך - בערכך ממעילה. ואשם שפחה חרופה שלא נאמר בו 'בערכך', נלמד מאיל - איל.

אשם נזיר ואשם מצורע, בא כבש בן שנתו ולא איל, ואינו טעון שתי סלעים אלא סלע בלבד. [אמר רבי שמעון: מפני מה לא נתנה תורה קצבה למחוסרי כפרה - שמא יוזלו טלאים ואין להם תקנה לאכול בקדשים. להלן כו.].

אפשר שמן הדין אין צריך אף בסלע (וכדלעיל י. וכן נקט ב'לקוטי הלכות' להלן כו).

ג. אשם ודאי אינו טעון ידיעה בשעת הפרשתו והקרבנו, שלא כחטאת, הלכך ניתן להביאו גם כשלא נודע לו חטאו, כגון בספק מעילות, ונפטר מן האשם גם אם יודע לו לבסוף שחטא - וכנוכר לעיל. כן אמר

רבא ללמוד מדברי רבי טרפון ורבי עקיבא במשנתנו (וכן אמר עולא בשבת עא:). אולם לדעת ר' יוסי (להלן),
 אשם צריך ידיעה בתחילה (ע' רמב"ן ובעה"מ בשבת עא: ובמפרשים האחרונים שם וכאן).
 הרמב"ם (שגגות ט,י) פסק שאשם צריך ידיעה בשעת הקרבתו. ויש פוסקים שאין הידיעה
 מעכבת (מאירי שבת עא:).

דף כג

לו. שתי חתיכות לפניו –

- א. אחת של חולין ואחת של קדשים.
 - ב. אחת של התר ואחת של חלב.
 - ג. אחת של קדשים ואחת של חלב.
 - ד. אחת של חלב-חולין ואחת של חלב-קודש.
 - ה. אחת של חלב ואחת של חלב-גותר.
- מה הדין כשאכל אחת מהם ואינו יודע איזו אכל; חזר ואכל את השניה; אכל אדם אחר את השניה.
- א. חתיכת חולין וחתיכת קדשים; –
 אכל אחת מהן – פטור. ור' עקיבא מחייב אשם תלוי.
 אכל את השניה – מביא אשם ודאי.
 אכל אדם אחר את השניה; לדברי ר' עקיבא, כל אחד מהם מביא אשם תלוי. רבי שמעון אומר: שניהם
 מביאים אשם [–ודאי] אחד ומתנים שיעלה לשם מי שמעל. ר' יוסי אומר: אין שנים מביאים אשם אחד
 [אלא שניהם פטורים לגמרי – לחכמים, או מביאים אשם תלוי – לרע"ק].

ב. חתיכת חולין וחתיכת חלב; –

- אכל אחת מהן – מביא אשם תלוי.
 אכל את השניה – מביא חטאת.
 אכל אחר את השניה – כל אחד מהם מביא אשם תלוי (ר' יוסי). ולדעת הסוברים (לעיל יז-יח) שצריך
 'חתיכה משתי חתיכות' בשעת מעשה – השני פטור מאשם תלוי. רבי שמעון אומר: שניהם מביאים חטאת
 אחת ומתנים.
- א. יש מי שחידש שלר"ש, מלבד החטאת מביא כל אחד מהם אשם תלוי (עפ"י ברכת מרדכי ח"א
 א,יט. וביסס הדברים על פי רש"י. ואולם המפרשים על אתר כתבו לפרש דברי רש"י בענין אחר. ע' הגהות בן
 אריה; ערו"ב; חדושי הגר"ס).
- ב. היתה חתיכה אחת התר ואחת חלב-קודש, ואכל אחת מהן – לרע"ק מביא שני אשמות תלויים
 (ע' לעיל יח ורמב"ם שגגות ח,ו). אכל את השניה – מביא חטאת ואשם. אכל אדם אחר את
 השניה – כל אחד מהם מביא אשם תלוי. ולרע"ק שני אשמות תלויים. ולר"ש מביאים חטאת
 ואשם בהתנאה (כ"ג).

ג. חתיכת חלב וחתיכת קודש; –

- אכל אחת מהן – מביא אשם תלוי.